

DERSALİP ZİYARETİ

Karmaşık ve değişken duygular içinde, baharın doğaya giydirdiği yeşil giysilerin büyüleyici etkisine ve bodur ağaçların cazibesine kapılarak, Nisan ayının sonlarında (1996'da) Turabdin'in bir köyü, Dayro Daslibo'ya gidiyorum. Midyat-Kerboran ana yolu üzerinden Sardef köyü sapağından ayrılan, patikayı aratmayan bir yolu takip ediyorum. Hışım gibi yağın son yağmurların çamuru eklenince, Dayro Daslibo'ya götüren ve güzelliklerle örülü doğal manzaranın havasını daha fazla soluma şansını yakalıyorum. Işıldayan ekinler insanın ruhunu okşuyor, huzur veriyor. Günün ilk ışıkları doğanın o müthiş güzelliğinde adeta şırıldıyordu.

Dayro Daslibo, Süryanicede "**Dayro Dbeth İİ**" anlamına gelen "**Deravli**" adında bir dağın tepesinden sarkarak gelen bir düzlükte kuruludur. Deravli köy olmadan önce, kale gibi bir yerleşmeydi. Mor Aho ve ana kilise (İto d'Slibo=Haç kilisesi)'nin otantik özelliğinden süzülen acıklı durumu gözlemleyince, Dersalib'in içinde bulunduğu koruluğun verdiği sakin huzur, kısa sürede yerini derin hayıflanmalara bıraktı. Turabdin'in derin yarası gözlerimin önünde yeniden depreştirdi. Üzüntüyle çelişkiyi birlikte yaşadım. Bir dünya ülkesinde 150 yıllık bir kilisenin bakımı ve korunması için, 7 milyon Guldan harcanırken, "**yok oluşu**" yaşayan ve her biri başlı başına -(1400-1500 yıllık)- tarihi bir anıt olan yöredeki kilise ve manastırların sitemlerini seslendiren Dayro Daslibo-Mor Aho Kilisesi, vakur duruşlu –Süryanice yazıtlı- taşlarıyla isyan eder gibi bana bakıyordu. Ruhsal ve mütevazı, loş ve hoş bir ortamda iliklerime kadar hissettiğim o acı burukluk, sessizce, vefasızlığın korkunç sonuçlarını anlatıyordu sanki. Sözcüklerin yetersiz ve acız kaldığı yerlerde, bazen ufak bir ayrıntı çok şey anlatıyor.

Ancak kuşların cıvı cıvı ötüşleri ve hışırdayan ağaçların dinginliği, Dayro Daslibo'yu çevreleyen doğanın sesizliğinde yankı bulması, her şeye rağmen, geleceğe dönük iyimserliğimi pekiştiriyordu. Batılı düşünür Arsene Houssaye'nin "**eski hatıralarımız, yeni umutlarımız olmalıdır**" deyişini hatırlatan buradaki anılar, yeni umutların kapısını aralayabilecek mi? Hayatın bütünlüğünü anlama gücüne ve enerjisine sahip olabilmek için, Turabdin'deki anılar, - her şeye rağmen- Süryanilere yeni umutlar, yeni ufuklar açmaya yeterli olacak mı?

Defne 'deki başta, diğer birkaç manastır gibi, şu anda köy olan bu manastır, 6. yüzyılda Aziz Mor Aho tarafından kuruldu. Mor Aho'nun İstanbul'dan getirdiği kutsal haç kıymığı burada olduğundan, Süryanice'de "**Haç Manastırı**" anlamında "**Dayro Daslibo**" adını aldı. Türkçe'de Çatalçam ismiyle bilinir. Süryanice kaynaklarda, ayrıca Tanrı evi anlamına gelen "**Beth İİ**" ismi ile de bilinir. Bir zamanlar Süryanilerin yaşadığı Arbaye, Deyvan, Hırvat, Hermis ve Serdef köyleriyle komşudur.

Koruluğu ile dikkat çeken Dayro Daslibo'nun üstünde kalan Deravli dağının bitişiğindeki dağ, "**gelin dağı**" anlamında, yerel ağızda "**Turo d'kaltho**" olarak bilinir. Söylenceye göre, bu dağda karşılaşan iki ayrı düğün şöleni burada çatışır. Gelinler dahil, hiç kimse sağ kurtulamayınca, "**gelin dağı**" ismini aldı. Rivayete göre yörede hastalanan keçileri iyileştirmiş. Teke binmiş bakire bir genç kız eşliğinde dağı tırmanmaya sürülen hasta keçiler, ateşlenen silah sesiyle irkilince, hastalıklarının tamamıyla geçtiği söylenir.

Deravli dağının arkasında, bir alçı madeni var. Dayro Daslibo'nun '**kuveriş**' mahallesinin bazı evlerinde görülen ve Süryanicede "**dafno, kvoro**" ismi ile bilinen küçük tahıl ve zahire ambarların harcında bu madenin alçısından yararlandığı düşünülüyor. Ammo Maravge Akar'ın temiz ve güzel evinde gördüğüm bu "**dafno**"lerin ilk bakışta, gözü kabartan bir havası var. Köy muhtarı Ammo Gevriye'nin ve diğer köylülerin bezgin ve bitkin duruşları, Ammo Maravge'nin göç etme düşüncesini ne denli kabullenmek istemeyişlerinin belirgin bir ifadesi olarak dikkat çekiyor. Kırçıçeği gibi, ne olup bittiğinin farkında olmadan, dağınık saçlarıyla etrafa sevecen ve

kıvrak gülücükler dağıtan köyün iki çocuğu ve mağdur bakışlarıyla bizi uğurlayan köyün tek delikanlısı, bu konuda haklı çıkarıyor sonradan.

Merhum patrik I. Afrem Barsavm'a göre, Dayro Daslibo'nun 775 yılında Hah episkoposluğunun merkezidir. 1873 yılına kadar metropoliti vardı. Bir mafıryan, altı metropolit ve Turabdin'e bir patrik kazandırdı. (bkz. Berule Bdire, sh. 637). Patrik I. Afrem, Dayro Daslibo episkoposluk merkezinde görev yapan metropolitlerin isimlerini, "**Turabdin Yöresinin Tarihi**" adlı eserinde yazmaktadır.

Belleklerde pelinden daha acı bir iz bırakan seyfoda, Turabdin'in diğer köyleri gibi, Dayro Daslibo zarar görmedi. Ancak 1926 yılında devlete karşı gelen isyancılar, manastırın avlusunda bulunan bu köye zorla sığınınca, kötü bir yıkım ve tahribat yaşadı. Deravli dağında konuşlanan askerlerin attığı bombalarla büyük ölçüde yıkıldı. Köylüler, kaçarak yakınlardaki mağaralara sığındı. İsyancıların güç kullanarak sığındığı, yöredeki diğer bazı kilise ve manastırlar da, bu dönemde tahrip edilmişti.

Dayro Daslibo'da, azizin lahit mezarını barındıran Mor Aho kilisesi, ana kilise konumundaki Slibo (haç) kilisesi, Mor Hevero ve Mor Barsavmo kilisesi bulunmaktadır. Bunların hepsi başlı başına birer tarihi abidedir.

Bir zamanlar 300 rahibin barındığı canlı bir manastırken, Hah'tan, Kfarze'dan ve Palo'dan gelenlerin yerleşmesiyle, zamanla (19.yy'da) ufak bir köy oldu. Kıtık yıllarında, boşalmaya yüz tutmuşsa da, istikrarla birlikte, açlıktan kaçan köylüler, tekrar geri dönmüştür. Ancak yaşanan göç, onu da bir anlamda kemirmişti. Almanya, İsveç, Hollanda ve Avustralya'da yaşayan 90'a yakın Dayro Daslibolu aile vardır.

Papaz Adde'den sonra, sırasıyla, Zaz papazı Abuna Davut, Hah papazı Abuna Bedrus, Arbaye papazı Abuna Yusuf Dursun, Zaz papazı Abuna İsa Aykurt bu köye ruhani hizmet sundu. Bugün ise, ruhani hizmetini Bakısyen papazı Abuna Gabriel Aktaş yapmaktadır.

Dayro Daslibo'da ikisi çocuk, biri delikanlı, diğerleri orta yaşın üstünde -8 aileden oluşan- 18 Süryani yaşamaktadır. Bunlardan biri, isyancılara yönelik bombalamanın tanığı ve bombalama esnasında mağaralara sığınan köylüler arasında bizzat bulunan yaşlı Nine Hazzo Demirel'dir.

Hazzo Nine'nin çok görmüştüğü var. Yaşadıklarından ötürü, buruk yüreğini sinesine çekmiştir. Belli ki bilinçaltında çok şey saklı. 100 yaşın eşiğine vardığı için, birçok şeyi hatırlamaz oldu. Fakat "sayfo"dan hemen sonra, yerel feodal güçler tarafından, Dayro Daslibo'nun çevresinde öldürülen 70 köylünün çığlığını unutmuş değildir.

Tarihin doğayla bütünleştiği Dayro Daslibo'nun hoş bir mekanında bu yaşlı nineyle söyleşi yapmak, tarihe bazı notlar düşmüştür.

Not: Bu yazıyı, 18 yıl önce, Mor Gabriel Manastırı'nda yazmıştım. Ebediyete göç eden Hazzo Nine hayattaydı. Söyleşiyle birlikte, bu yazı 'Kolo d'Turabdin' dergisinde yayınlanmıştı.

MALFONO Yusuf BEĞTAŞ